

Faluvégi játékaink

Legszívesebben a temetőben játszottunk, a falu végén. Talán azért, mert a síkságon nem volt sem erdő, sem liget, csak itt találtunk füves-árnyas helyet. Amikor kitavaszkodott, mi is kiszabadultunk a többnyire alacsony, kicsiny ablakú, fülledt, öreg házak zártságából. Ugrálva, visítózva, táskáinkat csapdosva rohantunk az iskolából egyenesen a temetőbe.

Ez a temető valóban örök nyugalommal adott. Egyik felét, a régit, csak mi háborgattuk. Öreg fái, többségükben akácok, még téli kopárságukban nyújtogatták ágait a tavaszodó ég felé. Az alig kizöldellt fűre feküdtünk, süttettük magunkat a nappal, amikor már elfáradtunk a futkosástól. Itt, a másoknak talán szokatlan környezetben lehetett a legjobban játszani. Különösen nyáron, amikor árnyékkal is kedveskedtek a fák. A környező végtelen szikes, repedezett réteken csak itt-ott lehetett egy magányos fát találni. A temető volt az egyetlen, gidresgödörös, fás-füves, no meg titokzatos hely. Ott volt ugyan a közelben a Gyilkos-völgy, a nagy fehér híddal, de oda ritkábban mentünk ki, nyáron, a libákkal.

A temető mellett tengődött a Tó. Más neve nem is volt, csak mi gyerekek csúfoltuk Béka-tónak, mert békán és zöld, nyúlós nyálkán kívül bizony nem volt abban semmi, még víz sem igen, különösen nyáron. Ilyenkor a békák a kissé mélyebb pocsolyákba menekültek és a Tó szemérmetlenül mutogatta kiszáradt, zöldesbarna, repedezett fenekét. Talán elijesztésünkre kitalált szóbeszéd szerint valamikor mégis belefúlladt egy gyerek: tavasszal, amikor még tele volt sötét, bűdös, békáktól bugyborékoló állóvízzel. Ilyenkor egyre dúsabban zöldellt a fű a partján, a kis libák örömére.

Amikor a libák még sziszegve ültek a szobasarkokban, ócska rostákkal letakarva költögették utódaikat, mi szabadon élvezhettük a tavaszi gyerek-gyönyöröket. Az ibolyanyílás ideje volt a legszebb. A fűvel benőtt, régi sírokon virító ibolyákat sose téptük le, ezt parancsolta a gyerek-becsület. Az a halotté, akinek a sírkövén már alig olvasható feliratok mohosodtak. Az időrágta, elferdülten álló vagy ledőlő kövek közt olyan is akadt, amelyik a sír fölött őrizte a halott nyugalomát, koporsó alakjával, félig földbe süppedve. Ezek nagyon régen mohosodtak, nem sok volt belőlük. A többi egyenes volt valamikor, csak fölül faragott, domború, vízszintesen ismétlődő csíkokkal, alattuk a rég olvashatatlan betűk nyomaival. Dőlésüket a betévedő, legelésző állatok is segítették, mert kerítése nem volt, csak árok vette körül az ó-temetőt, meg a Tó, a falu felől.

Az újtól egy üres-füves terület választotta el, ott állt a halottasház. Közeliében, a még halottakra váró sírok helyén a csösz krumplit, zöldséget, káposztát termelt. A halottasház inkább szerszamos kamra volt. Emberemlékezet óta nem temettek onnan senkit, mindenkit a háztól kísérték a sírig. Csak a háború alatt kerültek oda ismeretlen katonák, elfoglalták a zöldséges ágyások helyét, ilyen különös módon jelezve az ó- és új-temető között a világ változását.

Amikor azonban még ibolyázni jártunk a temetőbe, nyomuk sem volt ezeknek a síroknak. A háborúról se tudtunk többet, mint amit az iskolában olyan gyakran hallottunk, hogy valahol, messze, Oroszországban a hazáért harcolnak. Onnan jöttek a színes tábori lapok is. Meg a hadisegélyek.

Olyasmit is suttogtak, hogy egyik hadiasszony a kocsmában húzatta, imígyen:

*Húzd rá, cigány, kapom a segélyt!
Isten, az uramat haza ne segéld!*

1943 tavasza volt az utolsó gyerek-tavasunk. Mintha a temető is tudta volna, örömeinkre dús ibolya-takarót húzott magára. Iskola után boldogan kiabálva vetettük magunkat az ó-temető gödrei és fura alakú sírkövei közé. Mindig próbáltuk elolvasni a halvány rózsaszínűre vagy szürkésre fakult kövek feliratait. Kíváncsian, megilletődve és félelemmel betűztük a lekapott, bemohosodott neveket. Hajdú Erzszi, aki mindent tudott a nagyok titkaiból, hátborzongató történeteket mesélt suttogva a régi sírokról. Egy kerítés nélküli házban, a temető mellett laktak, ő igazán tudhatta, mik történnek erre éjszaka. Azt is elhittük, hogy a koporsó alakú sírkövekben behunyt szemmel is figyelnek ránk a halottak. Nem is mertünk a kövek mellett hangosan beszélni. Elcsendesedve, guggolva, suttogva hallgattuk az elbeszéléseket. Néha egy-egy nevet vagy régi-régi évszámot sikerült kitalálni. Mindössze egyetlen sírverset tudtunk végig kiolvasni, azt is csak a kő hosszas dörzsölése után:

*Itt nyugszik egy árva
kinek neve Sára
kinek életében
mindig fájt a lába
1851.*

Csak a halála évét tudtuk meg, azt már nem, hogy hány éves lehetett.

Hajdú Erzszi azonban már másnap titokzatoskodva – „csak teneked mondom!” – mesélt Sáráról.

Édesanyám ismerte... – suttogta komolyan – ő mondta, milyen szép jány vót!

És már kerekítette is Sára történetét, akinek azért fájult meg a lába, mert a királyfi eljött érte, feltette a hatlovas, aranyos hintójára, hogy királyné legyen belőle. Senki mást nem akart feleségnek, de Sára leugrott a robogó hintóról, nem akart királyné lenni, mert egy szegény legényt szeretett. – „Nem kell nekem király legény, csak kell nekem juhász legény...” – ahogy a nótában van... – mesélt Erzszi meggyőzően, a hívők magabiztosságával. Igazán senkit sem győzött meg (bár titokban a többieknek is elmondta), valami csodálkozó áhítat azonban elcsitította kételkedésünket. Így lettem én gyermek, tanúja egy népmese születésének.

A hívogató ibolyák elcsábítottak Sára sírjától. A temető sarkában düledező fejfák között egy valaha cifra, ekkor már rozsdásan pusztuló vasráccsal kerített kriptá magasodott. Félig megbillent márványkő hirdette, hogy ide gazdag embert temettek. Mindent csaknem teljesen beborított a sötétzöld borostyán.

Erzsi elstutogta – miután megesketett: bizony isten, senkinek sem mondom meg –, hogy a borostyán alatt szivárványos színű, csillogó üveggolyók teremnek. Őmaga előző nap vitt haza belőlük egy kis kaskával, de csak neki lehet odamenni értük, mert mást megfog a halott. Ezután, ha arra mentem, vágyakozva néztem a sötét borostyánt, de golyót nem mertem keresni. Erzsi meg nem mutatta meg, amit összeszedett, mert akkor már ő se vehetne belőle többet, ha más is látja. Már tudtam, hogy csak kitalálta ezt is, mégis elszomorított, hogy nincsenek színes üveggolyók a borostyán alatt.

Ibolyázás közben, ha elmerészkedtünk a halottas házig, lábujjhegyen, csendben osontunk el mellette. Erzsi mondta, hogy ott bent van a halott. Bizony, rozoga volt a kis ház. Fehér meszelt falát leverte az eső, sarkán kivicsorgott a vályog. Ereszéből hullott a nád, ereszalját száraz nád-törmelék borította. Repedt, pókhálós ablakát ellepte a por.

Egyszer mégis bátorságot vettünk, óvakodva beleszűztünk a piszkos ablakon. Nem sokat láttunk, csak néhány falhoz támasztott kerti szerszámot meg egy dikót, ócska pokróccal letakarva. Néha hallottuk délután, hogy ott horkol a csósz. Most üres volt a helye. Erzsi azonban gyorsan elhúzott az ablaktól, szaladva rángatott maga után, és csak jó messze, amikor leültünk lihegni egy fűvel bélelt gödörbe, stutogta el ijedt esküdözéssel, hogy látta bent a halottat, ahogy csont-ujjával megfenyegetett bennünket...

– Én nem láttam... – mondtam bizonytalanul.

– Hogy is láttad volna? Csak nekem mutogatott! – állította meggyőzően.

Nemsokára, amikor már a kicsi, pelyhes, zöldessárga libákat legeltettük a temetőnél, gödröt kapartunk, a Tó vizéből marokkal hordtunk bele annyit, hogy sarat gyúrassunk. Volt, aki mezítláb taposta, Erzsi táncra perdült, nótába kezdett: *Bazsa Mária libája...*

Hamarosan fékeveszett játék lett belőle, besározva rikkoltunk, félelmes pofákat vágunk, emberevőknek kiáltottuk ki magunkat.

Vályi Jóska fűz vesszőből íjat-nyilat sikerített, ordítva célozgatott mindenre. Mikor meguntuk a vademberkedést, lefeküdtünk a friss, gyenge fűbe. Sütött a nap, repedezett rajtunk a száradó sár.

Hajdú Erzsi hirtelen felugrott, és a sűrű, fekete sárból nagy csomókat szedegetett ki a gödör mellé. Egy ideig csak néztük, aztán valaki megkérdezte:

– Hát te mi a nyavalyát csinálasz?

Erzsi csendben, titokzatos képpel dolgozott tovább. Amikor már elég sarat kihordott, formázni kezdte. Nemsokára gyerek nagyságú, hanyattfekvő, lapos emberi alak bontakozott ki belőle. Akkorra már kíváncsian vettük körül a zöld fűvön születő fekete embert. Észre sem vettük, már adogattuk Erzsi kezére a sarat, még segítettük is tenyerünkkel elsimogatni az Ember alakját. Csendes, szótlán áhítattal dolgoztunk.

– Csupasz lesz, te? – kérdezte egyszerre kaján, izgott vigorral Pásztor Pista.

– A' hát! Sárbul ruhát ki látott, te marha! – felelte megvetően Erzsi.

Primitív művészetével mindent felismerhetően formált meg. Izgatottan lestük a kialakuló férfiaságot, mert Erzsi mindent tudott, azt is, milyen egy férfi meztelenül.

Észre sem vettük, hogy sötétedik. Az ijedősek gyorsan a libákat kezdték összeterelni. Amikor gyönyörködve álltunk befejezett munkánk fölött, mérges kíváncsisággal Kovács Zsuzsi anyja szólalt meg mögöttünk:

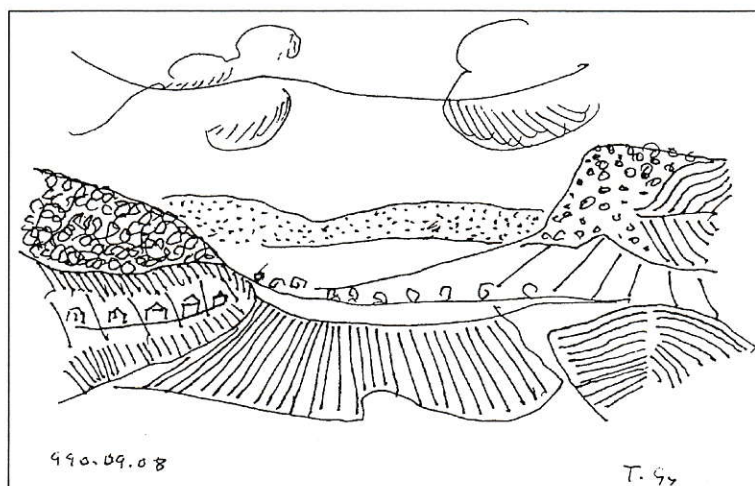
– Hát tik mi a nyavalyát csináltok itt, sötétedéskor?

Meglátta az Embert és összecsapta a tenyerét a csodálkozástól. Amikor jobban megszemlélte, felháborodott:

– Innye! Szégyentelenek! Majd lesz nektek otthon, ne féljete! – aztán elcipelte a sikítózó Zsuzsit. Ijedten hajtottuk haza a libákat.

Erzsi sokáig nem jöhetett hozzánk. Én se mehettem a temetőhöz, a libákkal. Otthon kellett legeltetni őket a kert végében.

Sinka Erzsébet

Takács Gyula rajza